

تبیین نظریه تمدن دریایی در راستای تمدن سازی نظام جمهوری اسلامی در گام دوم انقلاب اسلامی

علیرضا عالی پور^۱*

چکیده

یکی از مهم‌ترین مسائلی که در بیان گام دوم انقلاب بر آن تأکید شده تمدن سازی است؛ از طرفی یکی از منابع تمدن سازی در ایران، که متأسفانه تاکنون به آن زیاد توجه نشده است، دریا است. در طول تاریخ دریا همواره عرصه تمدن ساز بوده و کشورهای که به دریا دسترسی داشته‌اند از ظرفیت‌های تمدنی آن استفاده کرده‌اند. در همین راستا محقق با هدف شناخت مسئولین و مردم جامعه از دریا و اهمیت آن در ادامه مسیر انقلاب اسلامی، شاخص‌های نظریه تمدن دریایی را که بستر تمدن سازی گام دوم انقلاب اسلامی بوده را ارائه کرده است. این تحقیق با استفاده از تحلیل محتوا و با رویکردی خاص به تشریح نظریه تمدن دریایی پرداخته و برای استخراج شاخص‌های نظریه تمدن دریایی از یک جامعه آماری به تعداد ۵۰ نفر، شامل متخصصان دانشگاهی که دارای سابقه ارتباط با محیط دریایی بوده، استفاده شده است. این شاخص‌ها شامل توجه ویژه فناوری‌های نرم در تمدن دریایی، اعتقاد به مدیریت جهادی در فعالیتهای دریایی و سواحل کشور، استفاده از ظرفیت‌های دریایی کشور، رویکرد دریامحوری در برنامه‌های توسعه کشور با عنوان توسعه پایدار دریامحور، سرمایه‌گذاری در اقتصاد دریا به جهت ویژگی دوستوانی آن، اهمیت قائل شدن بر ظرفیت‌های ژئوپلیتیکی جمهوری اسلامی ایران و حمایت از ظرفیت‌های دیپلماسی دریایی به‌منظور صدور انقلاب اسلامی در راستای بیانیه گام دوم بودند؛ همچنین نتایج تحقیق نشان داد که دریا ظرفیت تمدن سازی در راستای گام دوم انقلاب اسلامی را دارد.

واژه‌های کلیدی:

دریا، تمدن دریایی، تمدن سازی، گام دوم انقلاب اسلامی

^۱ استادیار دانشگاه علوم دریایی امام خمینی(ره)، نوشهر، ایران.

مقدمه

از بیانی‌های گام دوم انقلاب به‌عنوان تجدید مطلق برای خطاب به ملت ایران و به‌ویژه جوانان یاد شده که به‌مثابه منشوری برای دومین مرحله‌ی خودسازی، جامعه‌پردازی و تمدن‌سازی ایران بوده که فصل جدید زندگی جمهوری اسلامی را رقم خواهد زد. با توجه به تأکید بر تمدن‌سازی در گام دوم انقلاب، یکی از مهم‌ترین بسترهای لازم که ظرفیت این تمدن‌سازی را داشته، دریا است. با انقلاب دریانوردی رویکرد تاریخی بشر که تا این سده بر روی خشکی نگرانی استوار بود، دچار دگرگونی ژرف شده و تا آنجا که به مدیترانه جنوبی و شبه‌جزیره ایبری و سپس شمال غرب اروپا برمی‌گردد، دریانگاری جایگزین نگرش پیشین شد. نتیجه انقلاب دریانوردی (گذشته از ریشه‌هایش) که بشر را وارد عصر و ساحت نوینی کرد، دگرگونی آرام اما استوار و پایدار در همه چشم‌اندازهای بشر ساخت؛ به‌ویژه دگرگونی در شیوه تولید بود. از جمله دستاوردهای دریانگاری، تبدیل اقتصاد شهری به اقتصاد ملی و سپس اقتصاد جهانی و درنهایت رفاه نوع بشر در چشم‌انداز جهانی بوده است (کریمی پور و حیدری، ۱۳۸۸).

البته دریا همواره در طول تاریخ عرصه‌ای تمدن‌ساز بوده است و کشورهایی که دسترسی به دریا و توان استفاده از آن را داشته‌اند، توانسته‌اند قدرت و نفوذ خود را در جهان توسعه دهند. در دنیای امروز مهم‌ترین عواملی که باعث اهمیت یافتن دریا شده را می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

اول اینکه بیش از ۷۰ درصد سطح جهان را آب پوشانیده است. دوم اینکه ۹۰ درصد تجارت جهانی از لحاظ حجم و تعداد از طریق آب صورت می‌گیرد. این امر بخش اعظمی از مواد خام جهانی نیز شامل می‌گردد. سوم اینکه، اکثریت شهرهایی بزرگ و مناطق پرجمعیت جهان در حدفاصل ۲۰۰ کیلومتری خط ساحلی قرار دارند. از سوی دیگر منابع شناخته‌شده غذایی (پروتئینی) موجود در دریاها، قادر به تغذیه بیش از ۵ برابر جمعیت جهان است و این در حالی است که امروزه بیش از یک‌چهارم جمعیت جهان از نظر تغذیه زیر خط فقر زندگی می‌کنند. آب و بستر دریاها منابع سرشار از مواد معدنی و انرژی‌زاست که میزان آن در خشکی‌ها رو به کاستی و اتمام است. ارزان‌ترین، آسان‌ترین و مطمئن‌ترین شیوه جابجایی کالا و انسان هنوز از طریق دریا است. به‌طوری‌که به ازای مصرف هر اسب بخار انرژی توسط هواپیما ۸ کیلوگرم، توسط جاده ۱۰۰ کیلوگرم، توسط راه‌آهن ۸۰۰ کیلوگرم و توسط کشتی و از طریق دریا ۴ تن بار را می‌توان جابه‌جا نمود. همچنین دریا امکان اعمال قدرت علیه هر دشمن غیر همسایه را فراهم می‌آورد. تاریخ نشان داده است که ضعف در دریا نه‌تنها فرصت‌های تاریخی را از هر

کشوری سلب کرده بلکه تهدیدات جدی را تحمیل نموده است. از این رو در جهان کنونی سهولت در دریا و سیادت دریایی مافوق قدرت قاره‌ای محسوب می‌شود (محمودی، ۱۳۸۹).

بعد ژئوپلیتیک دسترسی به دریا برای کشورها همواره یک امتیاز مهم محسوب می‌شود. از بعد اقتصادی نیز علاوه بر وجود بندرها و شهرهای ساحلی که یک فرصت اقتصادی برای کشورهای دارای ساحل به شمار می‌آیند، منابع فسیلی آب‌های ساحلی، سواحل را خاستگاه صنایع نفت و گاز نموده و دسترسی به آب فراوان نیاز برخی دیگر از کارخانه‌ها و صنایع را برآورده ساخته است. همچنین سهولت واردات یا صادرات و صنعت توریسم بر اهمیت اقتصادی مناطق ساحلی می‌افزایند. در دنیای امروز، دریا برای ملت‌ها، عامل مهم زندگی است و هیچ کشور ساحلی نیست که منافعی در دریا نداشته باشد. مردمی که از دریا دورند، فاقد یکی از مهم‌ترین روزه‌های ارتباطی با دنیای خارج خود هستند. دریا از دیدگاه نظامی و تجاری، نقش بسیار مهمی در قدرت و توانایی کشورها در دستیابی به فرصت‌ها و امکانات در همه زمینه‌ها ایفا می‌کند (طحانی، ۱۳۸۸). کشور ایران نیز با قرارگیری در مجاورت خلیج فارس، دریای عمان، سواحل مکران و دریای خزر از موهبتی بزرگ برخوردار است. وسعت خلیج فارس اندکی کمتر از ۲۴۰ هزار کیلومترمربع بوده که سومین خلیج بزرگ جهان به شمار می‌آید. همچنین دریای عمان با حدود ۹۰۰ هزار کیلومترمربع مساحت، پیشروی اقیانوس هند در خشکی‌های آسیای جنوب غربی است. و دریای خزر نیز با مساحت حدود ۴۰۰ هزار کیلومترمربع، بزرگ‌ترین دریاچه جهان است. برابر اعلام مؤسسات معتبر، انرژی دریای خزر به‌عنوان بزرگ‌ترین دریاچه جهان، ذخایر بسیاری از منابع انرژی از قبیل نفت و گاز را در خود جای داده است. همین مسئله توجه قدرت‌های اقتصادی جهان را به منطقه معطوف ساخته است (کوچکی، ۱۳۹۸).

گفتنی است ایران با احتساب جزایر خلیج فارس از ۵ هزار و ۸۰۰ کیلومتر خط ساحلی برخوردار است که ۴ هزار و ۹۰۰ کیلومتر آن در جنوب و مابقی در شمال قرار دارد و از این حیث از موقعیتی منحصر به فرد در منطقه برخوردار است هر کشوری که دارای موهبت خدادادی دریا است فرصت‌ها و تهدیدها را باهم دارد زیرا عمق راهبردی هر کشور در دریا عینیت پیدا می‌کند. اما باید تأملی در صحبت‌های مقام معظم رهبری در پاراگراف بعدی کرد:

در کشور ما در طول سالیان دراز، به مسئله دریانوردی بسیار بی‌احترامی و بی‌اهتمامی شده است، یعنی ما آن مردمی هستیم که وقتی در یک طرف مرزمان به آب رسیدیم متوقف شدیم، برخلاف ملت‌هایی که وقتی به آب رسیدند، آب برایشان با خشکی یکسان بود، مثل انگلیسی‌ها! خیلی از اروپایی‌ها وقتی به آب به دریاهایشان رسیدند، پایشان را در قایق‌هایشان گذاشتند و مثلاً تا هندوستان آمدند! یعنی برایشان آب و خاک هیچ فرقی نداشته است! شما ببینید چه

تفاوتی ایجاد می‌کند! یعنی وقتی که آب و خاک برای ملتی تفاوت نکند، پنج قرن، شش قرن، هفت قرن از ملت‌های دیگر جلوتر خواهد افتاد؛ یعنی به دریا که رسید، پایش را به دریا می‌گذارد و حرکت می‌کند! ما نه! ما وقتی به دریا رسیدیم، همان‌جا متوقف شدیم؛ ماندیم تا آن‌هایی که دریاها را تصرف کردند، بیایند و دریای ما را هم تصرف کنند و وارد خشکی ما هم بشوند! این‌طوری شده دیگر؛ جزیره هرمز، بندرعباس و بوشهرمان - در طول همین مرزهایی که الان دست شماس است - مدت‌ها در دست بیگانه‌ها بود (مقام معظم رهبری، ۱۳۸۶). در بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، تأکید بر تمدن‌سازی است و در این تمدن‌سازی، تمدن نوین اسلامی مطرح است که مقام معظم رهبری در تعریفی کلی، شاخصه تمدن اسلامی را بهره‌مندی انسان‌ها از همه ظرفیت‌های مادی و معنوی می‌داند که خداوند برای تأمین سعادت و تعالی آنان، در عالم طبیعت و در وجود خود آنان تعبیه کرده است. (اکبری و رضایی، ۱۳۹۴).

اما مسئله اصلی محقق این است که؛ آیا دریا ظرفیت تمدن‌سازی را در راستای گام دوم انقلاب اسلامی دارد؟ به همین منظور محقق ضمن تحلیل محتوای بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی؛ به بررسی دلایل وجود ظرفیت تمدن‌دریایی در راستای تمدن‌سازی گام دوم انقلاب پرداخته است.

مبانی نظری پژوهش

تشریح مفاهیم تمدن

ریشه واژه "تمدن" یا شهری‌گری یا شهرمان از واژه عربی "مدینه" به معنی "شهر" مشتق شده است تمدن مفهومی بدیع و جدید است و زمانی که درباره آن داوری می‌شود یا حکمی صادر می‌گردد، درصدی از خطا در این حکم معقول و منطقی است. "تمدن" کلمه و مفهومی است که برساخته انسان‌های سده‌های اخیر است و بر اساس آن تاریخ محدوده انسانی و جغرافیایی از ابعاد هنری، علمی، اقتصادی و ... بحث و بررسی می‌شود.

در ساده‌ترین حالت تعریف ادبی، تمدن به معنای یک جامعه پیچیده و ترکیبی است. گاه به حکومت‌های پیشرفته که دارای سطح بالایی از فرهنگ، علوم، صنعت و علوم هستند اشاره داشته و گاه به جامعه و فرهنگی خاص در زمان و مکان ویژه‌ای (مانند تمدن یونان) اشاره دارد. تمدن را باید پدیده‌ایی متشکل از همه‌ی رویدادهای اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، فرهنگی دانست که در طول تاریخ مجموعه انسانی رخ می‌دهد. این ذهنیت اجتماعی برای یک مجموعه‌ی انسانی باعث فهم هر تحولی در جامعه‌ی انسانی می‌شود و می‌توان آن را از تجربیات

تاریخی انسانی جدا کرد. تمدن را می‌توان به شکل کلی آن عبارت از نظم اجتماعی دانست که در نتیجه وجود آن خلاقیت فرهنگی امکان‌پذیر می‌شود و جریان پیدا می‌کند. شاید تمدن زمان امپراتوری‌های بزرگ قدیمی که در زمان خودشان کشورشان جزء متمدن‌ترین‌ها بوده را در مقایسه با تمدن حال حاضر دنیا نتوان قابل‌بررسی دانست و شاید اصلاً گاهی نتوان نام تمدن به معنای امروزی را بر آن‌ها نهاد اما بالاخره تمدن بشری می‌بایست از یکجا پایه‌ریزی می‌شد تا با توسعه و پیشرفت به شکل امروزی دربیاید. مبحث تمدن دارای هویت فرا تاریخی است و جدا از تحولات اجتماعی تاریخی است و آن را باید یک پروژه دانست و چون یک پدیده‌ای زمان‌دار است آن را یک پروسه می‌خوانند. بعضی نظریه‌پردازان غربی در دنیای امروز چند تمدن خاص را حاکم بر دنیا می‌دانند که بزرگ‌ترین آنها تمدن اسلام و تمدن غرب است اما همان‌طور که مشخص است این دو تمدن منحط به مرزهای خطی نیستند که مثل خاک یک کشور منحصر به یک کشور باشند در دنیای متمدن امروز که بزرگ‌ترین تمدن‌های آن فرامرزی هستند بدون جنگ و خونریزی وارد هر سرزمین که شرایط لازم را برای پذیرایی از تمدن موردنظر خود داشته باشند، می‌شوند و قابلیت انتقال و الگوپذیری و الگودهی را در تمامی ارکان تشکیل‌دهنده تمدن دارند (گرجی، ۱۳۹۴). ساموئل هانتینگتون^۱ تمدن را اینگونه تعریف می‌کند: بالاترین گروه‌بندی فرهنگی و گسترده‌ترین سطح هویت فرهنگی به شمار می‌رود. هنری لوکاس تمدن را پدیده‌ای به هم تنیده شده می‌داند که همه رویدادهای اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و حتی هنر و ادبیات را دربر می‌گیرد. اندیشمند دیگری با پرداختن به لفظ تمدن می‌نویسد: تمدن واژه‌ای است برای توضیح مراحل معینی از تحول اجتماعی. آرنولد توین بی معتقد است تمدن، حاصل نبوغ اقلیت مبتکر و نوآور است یعنی طبقه ممتاز جامعه که واجد نبوغ، ابتکار و نوآوری است و در اثر تحولات و سیر تکامل جامعه، تمدن را پدیدار می‌کند.

از میان دیگر تعبیر پژوهشگران غربی، سخن آلفرد وبر که تمدن را محصول دانش و فناوری می‌داند، با اندیشه ویل دورانت درباره این واژه نزدیکی دارد، به نوشته ویل دورانت وقتی فرهنگ عمومی به حد معین برسد، فکر کشاورزی تولید می‌شود، او در حقیقت این تعریف را از معنای لغوی واژه تمدن به مفهوم شهرنشینی اقتباس کرده است (ولایتی، ۱۳۸۷).

تمدن حرکت به سمت توسعه در ابعاد علمی، فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، فکری و ایدئولوژیکی بوده و افراد متمدن؛ افراد آزادی‌خواه و صلح‌دوست بوده که روستایی و شهری در آن ملاک

^۱ Samuel Huntington

نبوده؛ بلکه افکار متمدن و یا به عبارتی افکار بزرگ و صلح‌جو و آرامش‌خواه، بسترساز نهضت‌های فکری، علمی؛ صنعتی و اجتماعی و اقتصادی در جوامع با هدف تعالی بشریت خواهند بود (عالی پور، ۱۳۹۷).

عوامل مؤثر در ایجاد و گسترش یک تمدن

بر اساس دیدگاه‌های ارائه‌شده ویژگی‌هایی چند در کنار هم می‌توانند شکل دهنده اصلی تمدن باشند، آنچه در آغاز باید فراهم شود تا ارکان تمدن سازی بر آن قرار گیرد، در حقیقت بستری است از امنیت و آرامش؛ در مرحله بعد هر تمدنی در مسیر شکل‌گیری خود به‌گونه‌ای غرور و همبستگی ملی دارد که روح اصلی تمدن است؛ در مرحله بعد اصل همکاری و تعاون می‌بایست مورد قبول همگان باشد؛ و در ادامه نیاز به اخلاق بوده زیرا توجه به آن سبب می‌شود تمدن سازان در گام‌های نخست از سقوط در سراشیبی‌ها و پرتگاه‌های مسیر دشوار خود در امان باشند. در مرحله بعدی یک حرکت تمدن ساز، هنگامی می‌تواند بر رموز و دقایق آگاه شود که اصل تحمل، بردباری و صبوری را در برابر افکار و اندیشه‌های مختلف مدنظر قرار دهد. ویژگی بعدی یک حرکت تمدن ساز، حفظ وحدت و یکپارچگی است. وجود دین، مذهب و ایدئولوژی نیز در ایجاد تمدن تأثیر دارد؛

با در نظر گرفتن موارد گفته‌شده، ویل دورانت در یک تقسیم‌بندی عوامل ایجادکننده یک تمدن را در چهار عامل زیر تقسیم‌بندی کرد:

- عوامل اقتصادی تمدن: کشاورزی، سازمان‌های اقتصادی.
- عوامل سیاسی تمدن: حکومت، دولت، قانون و خانواده.
- عوامل اخلاقی تمدن: ازدواج، اخلاق اجتماعی، دین و آداب دینی.
- عوامل عقلی و روحی تمدن: ادبیات، علم و هنر.

از نظر ویل دورانت ظهور تمدن هنگامی امکان‌پذیر است که هرج و مرج و ناامنی پایان پذیرفته باشد؛ تمدن تابع عوامل بوده که یا سبب تسریع در حرکت آن می‌شود یا آن را از سیری که در پیش دارد؛ بازمی‌دارد (ویل دورانت، ۱۳۸۷).

عوامل مؤثر در پیشرفت تمدن‌ها را می‌توان به شرح زیر بیان کرد: (جان احمدی، ۱۳۸۶).

- علم و توسعه دانش.
- تعقل و خردگرایی.
- ساختار مناسب اجتماعی.

- سازمان فعال اقتصادی.
- توسعه رفاه عمومی و گسترش عدالت.
- تبعیت از سنن اخلاقی منبعث از متن جامعه و موافق با فطرت آدمی.
- پایبندی به اصل وحدت و یکپارچگی اجتماعی.
- توسعه نظم اجتماعی.
- تبعیت جمعی از قوانین اجتماعی.
- رعایت حقوق دیگران و احترام به آن.
- پرداخت حقوق متقابل دولت و مردم.
- پرهیز از خودکامگی دولتمردان و خودداری از ستم‌پیشگی.
- نگاهبانی از حدود سرزمین و تقویت بنیاد نیروی نظامی.

نظریه تمدن دریایی

قبل از اینکه نظریه تمدن دریایی مطرح شود؛ در علوم ژئوپلیتیک نظریه قدرت دریایی آلفرد ماهان مورد تأکید اکثر خبرگان علوم دفاعی بوده در جهان بوده است؛ حتی امروزه نیروی دریایی آمریکا معتقد است سرنوشت ایده‌های تاکتیکی و منطق قدرت دریایی ماهان هرچه که باشد ، علی‌رغم پیشرفت‌های فناوریانه، تغییرات در منافع ژئواستراتژیکی و گذر زمان ، منطق قدرت دریایی وی همچنان زنده و پابرجاست. آمریکائی‌ها اعتقاد دارند که امروزه بسیار ارزشمند خواهد بود اگر رهبری نیروی دریایی برای آغاز مطالعات راهبردی به‌طور عام و مطالعات افکار ماهان به‌طور خاص فشار وارد نماید. اما آن چیزی که در نظریه قدرت دریایی باید مورد نقد جدی قرار گیرد؛ نگاه استعماری و تفکر سلطه‌گرایانه آلفرد ماهان به دریا بوده است.

خبرگان علوم دریایی در جمهوری اسلامی ایران معتقدند که نظریه قدرت دریایی دارای نکات مثبت بسیار خوبی بوده؛ اما نگاه آلفرد ماهان به دریا یک نگاه توسعه‌طلبانه و سلطه‌جویانه بوده که اولاً با مباحث ارزشی و اخلاقی در تناقض است؛ ثانیاً امروزه بحث توسعه پایدار و محیط‌زیست سبز مطرح است که می‌تواند نظریه قدرت دریایی را مورد نقد قرار دهد؛ از طرفی با عنایت به تأکید بر اخلاقیات، در تمدن سازی گام دوم انقلاب اسلامی؛ مؤلفه‌های زیر نشان-دهنده نگاه تمدنی به دریا است:

- وجود دریا برای بشریت به‌عنوان یک نعمت الهی.
- توجه به نیازهای نسل آینده از دریا و بستر دریا.

- دریا نیازمند اخلاق محیط زیستی.
- نگاه صلح و آرامش به دریا به جای نگاه سلطه‌گرایانه.
- دریا نماد توسعه بین ملت‌ها و دولت‌ها به جای کشمکش و درگیری نظامی.
- سلطه‌طلبانه و حاکمیتی و یا به عبارتی مستعمر آلفرد ماهان به دریا.
- جای خالی فرهنگ و اخلاق و ارزش‌های یک کشور دریامحور در نظریه قدرت دریایی.
- دریا و ارتباطات همراه با احترام میان ملت‌ها.
- توجه به دریا، علوم و فنون دریایی، تجهیزات و صنایع دریایی در کشورهای که حتی به دریا راه ندارند که در نظریه قدرت دریایی به آن پرداخته نشده است.

بنابراین در گام دوم انقلاب اسلامی باید تمدن دریایی مورد توجه جامعه دریایی کشور هم در حوزه دفاع و هم در حوزه ناوگان تجاری قرار گیرد. همه شاخص‌ها و ارکان تمدن دریایی بر پایه دریا و مزیت‌های آن است. دریا منبعی سرشار از مواهب الهی است که نیازمند یک نگاه ارزشی به دریا و منابع آن است؛ بنابراین می‌توان تمدن دریایی را به شرح زیر تعریف نمود:

تمدن دریایی با اساس رویکرد دریامحور، تمدنی است که نهضت‌های فکری، علمی؛ صنعتی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی در بستر دریا و ارتباط با محیط دریا ایجاد شده و با مجموعه‌ای از ظرفیت‌ها و منابع همه‌جانبه که در ارتباط مستقیم با دریا بوده و با یک نگرش تفکر دریایی سعی در بهره‌مندی پایدار از دریا داشته تا انسان و جامعه دریایی را یک جامعه صلح‌جو دانسته و انسان را به سوی تعالی همراه با کمال معنوی و مادی سوق دهد (عالی پور، ۱۳۹۷).

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر با رویکرد ترکیبی یا آمیخته از طریق تلفیق روش‌های کیفی و کمی استفاده شده است. در بخش کیفی تحقیق با استفاده از تحلیل محتوا یک رویکردی خاص برای تحلیل بیانیه گام دوم انقلاب استفاده شد. سعی گردید مطالبی که در بیانیه گام دوم در راستای تمدن سازی بوده و ارتباطی با دریا و نظریه تمدن دریایی داشته انتخاب گردد. همچنین در یک مصاحبه نیمه ساختاریافته با ۱۰ نفر از مسئولین و خبرگان جامعه دریایی کشور؛ نقش و جایگاه دریا در تمدن سازی گام دوم انقلاب اسلامی مورد بررسی قرار گرفته و مقوله‌های اصلی و فرعی مشخص شدند. در مرحله بعد و در بخش کمی پژوهش برای ارزش‌گذاری شاخص‌های استخراج‌شده در مرحله اول تحقیق، جامعه آماری متشکل از ۵۰ نفر از متخصصان دانشگاهی که

دارای سابقه ارتباط با محیط دریایی بوده، استفاده گردید. ابزار این کار پرسشنامه محقق ساخته مبتنی بر یافته‌های کیفی و در نظر گرفتن متن بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی بود.

تحلیل بخش کیفی تحقیق

الف) مقوله‌های پژوهش حاصل از مصاحبه با ۱۰ نفر از خبرگان در شش دسته ذیل ارائه شده است:

۱) **مقوله‌های علی:** این مقوله‌ها رویدادهایی را در برمی‌گیرد که به وقوع یا گسترش پدیده‌ای می‌انجامند (Corbin & Strauss, ۲۰۱۴).

گزاره کلامی^۱ مصاحبه‌شونده شماره ۱ به شرح زیر است:

"تمدن سازی در بیانیه گام دوم انقلاب یک کلیدواژه بسیار مهمی بوده که دریا می‌تواند نقش اساسی در این تمدن‌سازی داشته باشد. تمدن دریایی اگر در جمهوری اسلامی احیا شود و مسئولین جامعه، (هم تصمیم‌گیران کشوری و هم لشکری) و همچنین مردم به اهمیت دریا در ابعاد مختلف توسعه کشور در بخش اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و علمی پی ببرند؛ می‌توان بستر لازم ساز تمدن سازی در گام دوم انقلاب با محوریت دریا را مهیا کرد".

جدول (۱) مقوله‌های علی پژوهش

مقوله	مفهوم	مؤلفه
علی	اهمیت دریا در ابعاد مختلف توسعه کشور در گام دوم انقلاب اسلامی	دریا و توسعه اقتصادی، دریا و توسعه فرهنگی، دریا و توسعه اجتماعی، دریا و توسعه سیاسی، دریا و توسعه علمی
	دریا و بستر تمدن سازی	احیا تمدن دریایی ایران، توجه مسئولین به اهمیت دریا در گام دوم انقلاب اسلامی، باور مسئولین به دریا، اراده ملی

^۱ به‌عنوان نمونه، متن گزاره کلامی یکی از مصاحبه‌شوندگان آورده شده است.

۲) **مقوله‌های محوری:** مقوله محوری که همواره در داده‌ها ظاهر می‌شود و تمام مقوله‌های اصلی دیگر به آن مرتبط هستند.

جدول (۲) مقوله‌های محوری پژوهش

مقوله	مفهوم	مؤلفه
محوری	توجه به دریا در برنامه‌ریزی‌های پنج‌ساله توسعه کشور	تفکر دریامحور، توسعه پایدار دریامحور
	توجه به مدیریت جهادی در پیاده‌سازی نظریه تمدن دریایی	تکیه بر اصل "ما می‌توانیم"، تفکر جهادی در کار دریایی، وجود روحیه انقلابی، ابتکار جوانان

۳) **مقوله‌های راهبردی:** این مقوله‌ها، راهبردهایی برای کنترل، اداره و برخورد با پدیده محوری ارائه می‌دهند.

جدول (۳) مقوله‌های راهبردی پژوهش

مقوله	مفهوم	مؤلفه
راهبردی	استفاده از ظرفیت‌های بسیار مطلوب در حوزه دریا در کشور	ظرفیت‌های سواحل جنوب و شمال، گردشگری دریایی، صنایع دریایی و کشتی‌سازی، ظرفیت‌های بنادر اصلی و بنادر خشک کشور در گام دوم انقلاب، کسب ثروت از راه دریا، اقتصاد دریامحور

۴) **مقوله‌های زمینه‌ای:** این مقوله نشانگر زنجیره‌ای از شرایط محیطی است که بر راهبرد تأثیر می‌گذارند.

جدول (۴) مقوله‌های زمینه‌ای پژوهش

مقوله	مفهوم	مؤلفه
زمینه‌ای	دانشگاه‌ها و مراکز آموزش علوم دریایی	گسترش هنرستان‌های دریایی، توسعه رشته‌های تحصیلی علوم دریایی
	مرزهای دانش و فناوری دریایی	پژوهشکده‌های علوم دریایی، مراکز رشد و شرکت‌های زایشی و شرکت‌های دانش‌بنیان در حوزه دریا، محققان علوم دریایی

۵) مقوله‌های واسطه‌ای: شرایط واسطه اثرگذار در راهبردها است.

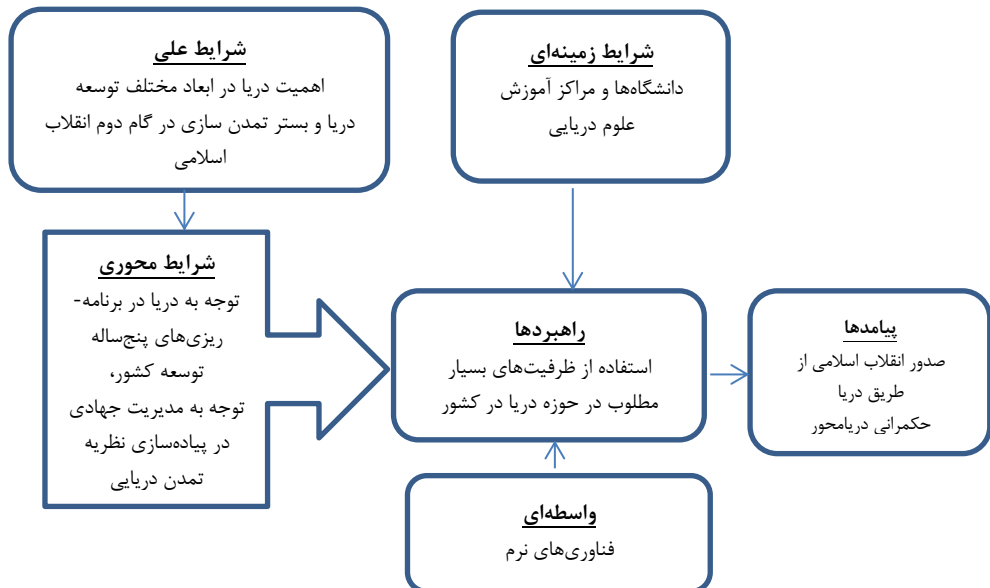
جدول (۵) مقوله‌های زمینه‌ای پژوهش

مقوله	مفهوم	مؤلفه
واسطه‌ای	فناوری‌های نرم	فناوری نرم فرهنگی، سیاسی، نظامی، اجتماعی و سلامت در حوزه دریا، رعایت ارزش‌های اخلاقی در استفاده از منابع دریا

۶) مقوله‌های پیامدی: مقوله‌های پیامدی، نتیجه و حاصل راهبردها در مقابله با پدیده یا برای اداره و کنترل پدیده است.

جدول (۶) مقوله‌های پیامدی پژوهش

مقوله	مفهوم	مؤلفه
پیامدها	حکمرانی دریامحور	قدرت دانایی همراه با توانایی در حکمرانی دریامحور در گام دوم انقلاب، تسلط غربی‌ها از طریق دریا، ظرفیت‌های ژئوپلیتیکی دریامحور
	صدور انقلاب اسلامی از طریق دریا	ترویج ایدئولوژی جمهوری اسلامی، دفاع از نظریه نظام انقلابی

شکل (۱) مقوله‌های پژوهش

ب) متغیرهای کلیدی حاصل متن بیانیه گام دوم انقلاب در راستای تمدن سازی بوده و می‌تواند در ارتباط با تمدن دریایی باشد:

جدول (۷) گزاره‌های کلامی مقام معظم رهبری در بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی

گزاره‌های کلامی مقام معظم رهبری در بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی	متغیرهای کلیدی در بیانیه گام دوم انقلاب که در راستای تمدن سازی بوده و می‌تواند در ارتباط با تمدن دریایی باشد.
انقلاب پرشکوه ملت اینک وارد دومین مرحله‌ی خودسازی و جامعه پردازی و تمدن سازی شده است.	<ul style="list-style-type: none"> • خودسازی، جامعه پردازی، تمدن سازی
آزادی، اخلاق، معنویت، عدالت، استقلال، عزت، عقلانیت، برادری، هیچ‌یک به یک نسل و یک جامعه مربوط نیست تا در دوره‌ای بدرخشد و در دوره‌های دیگر افول کند. هرگز نمی‌توان مردمی را تصور کرد که از این چشم‌اندازهای مبارک دل‌زده شوند.	<ul style="list-style-type: none"> • آزادی، اخلاق، معنویت، عدالت، استقلال، عزت، عقلانیت، برادری
انقلاب اسلامی پس از نظام سازی، به رکود و خموشی دچار نشده و نمی‌شود و میان جوشش انقلابی و نظم سیاسی و اجتماعی تضاد و ناسازگاری نمی‌بیند، بلکه از نظریه‌ی نظام انقلابی تا ابد دفاع می‌کند.	<ul style="list-style-type: none"> • دفاع ابدی از نظریه نظام انقلابی
دهه‌های آینده دهه‌های شما است و شما باید که باید کارآموده و پُرانگیزه از انقلاب خود حراست کنید و آن را هر چه بیشتر به آرمان بزرگش که ایجاد تمدن نوین اسلامی و آمادگی برای طلوع خورشید ولایت عظمی (ارواحنافداه) نزدیک کنید.	<ul style="list-style-type: none"> • ایجاد تمدن نوین اسلامی، آمادگی برای طلوع خورشید ولایت عظمی (ارواحنافداه)
مدیریت‌های جهادی الهام گرفته از ایمان اسلامی و اعتقاد به اصل "ما می‌توانیم" که امام بزرگوار به همه ما آموخت، ایران را به عزت و پیشرفت در همه عرصه‌ها رسانید.	<ul style="list-style-type: none"> • مدیریت جهادی، اصل "ما می‌توانیم"
انقلاب اسلامی عنصر اراده‌ی ملی را که جان‌مایه‌ی پیشرفت همه‌جانبه و حقیقی است در کانون مدیریت کشور وارد کرد.	<ul style="list-style-type: none"> • اراده ملی
مدیران جوان، کارگزاران جوان، اندیشمندان جوان، فعالان جوان، در همه‌ی میدان‌های سیاسی و اقتصادی و فرهنگی و بین‌المللی و نیز در عرصه‌های دین و اخلاق و معنویت و عدالت، نگاه انقلابی و روحیه‌ی انقلابی و عمل جهادی را به کار بستند و ایران عزیز را الگوی کامل	<ul style="list-style-type: none"> • نگاه انقلابی، روحیه انقلابی، عمل جهادی

	نظام پیشرفته‌ی اسلامی بسازند.
<ul style="list-style-type: none"> • وجود ظرفیت‌های طبیعی و انسانی در کشور 	<p>نکته‌ی مهمی که باید آینده‌سازان در نظر داشته باشند، این است که در کشوری زندگی می‌کنند که از نظر ظرفیت‌های طبیعی و انسانی، کم‌نظیر است و بسیاری از این ظرفیت‌ها با غفلت دست‌اندرکاران تاکنون بی‌استفاده یا کم استفاده مانده است.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • ظرفیت نیروی انسانی مستعد، جمعیت جوان، جوانان محقق و اندیشمند 	<p>مهم‌ترین ظرفیت امیدبخش کشور، نیروی انسانی مستعد و کارآمد با زیربنای عمیق و اصیل ایمانی و دینی است. جمعیت جوان زیر ۴۰ سال که بخش مهمی از آن نتیجه‌ی موج جمعیتی ایجادشده در دهه‌ی ۶۰ است، فرصت ارزشمندی برای کشور است. جمع‌چشمگیر جوانان محقق و اندیشمندی که به آفرینش‌های علمی و فرهنگی و صنعتی و ... اشتغال دارند؛ این‌ها ثروت عظیمی برای کشور است که هیچ اندوخته‌ی مادی با آن مقایسه نمی‌تواند شد.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • وجود جمعیت در ایران، ذخایر معدنی، منابع عظیم زیرزمینی، موقعیت جغرافیایی، بازار بزرگ منطقه‌ای، سواحل طولانی، محصولات متنوع کشاورزی 	<p>ایران با دارا بودن یک درصد جمعیت جهان، دارای ۷ درصد ذخایر معدنی جهان است؛ منابع عظیم زیرزمینی، موقعیت استثنائی جغرافیایی میان شرق و غرب و شمال و جنوب، بازار بزرگ ملی، بازار بزرگ منطقه‌ای با داشتن ۱۵ همسایه با ۶۰۰ میلیون جمعیت، سواحل دریایی طولانی، حاصلخیزی زمین با محصولات متنوع کشاورزی و باغی، اقتصاد بزرگ و متنوع، بخش‌هایی از ظرفیت‌های کشور است؛ بسیاری از ظرفیت‌ها دست‌نخورده مانده است.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • ظرفیت‌های استفاده‌نشده طبیعی و انسانی، تمرکز بر ظرفیت‌های استفاده‌نشده 	<p>ایران از نظر ظرفیت‌های استفاده‌نشده‌ی طبیعی و انسانی در رتبه‌ی اول جهان است. بی‌شک شما جوانان مؤمن و پُرتلاش خواهید توانست این عیب بزرگ را برطرف کنید. دهه‌ی دوّم چشم‌انداز، باید زمان تمرکز بر بهره‌برداری از دستاوردهای گذشته و نیز ظرفیت‌های استفاده‌نشده باشد و پیشرفت کشور از جمله در بخش تولید و اقتصاد ملی ارتقاء یابد.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • داشتن امید صادق و خوش‌بینانه به آینده 	<p>نخستین توصیه‌ی من امید و نگاه خوش‌بینانه به آینده است. بدون این کلید اساسی همه‌ی قفل‌ها، هیچ گامی نمی‌توان برداشت. آنچه می‌گوییم یک امید صادق و متکی به واقعیت‌های عینی است.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • احترام به ابتکار و پایدار جوان ایرانی 	<p>دنیا به جوان ایرانی و پایداری ایرانی و ابتکارهای ایرانی، در بسیاری از عرصه‌ها با چشم تک‌ریم و احترام می‌نگرد.</p>

<ul style="list-style-type: none"> • دانش، ابزار عزت و قدرت • دانایی و توانایی 	<p>دانش، آشکارترین وسیله‌ی عزت و قدرت یک کشور است. روی دیگر دانایی، توانایی است. دنیای غرب به برکت دانش خود بود که توانست برای خود ثروت و نفوذ و قدرت دوپست‌ساله فراهم کند و باوجود تهیدستی در بنیان‌های اخلاقی و اعتقادی، با تحمیل سبک زندگی غربی به جوامع عقب‌مانده از کاروان علم، اختیار سیاست و اقتصاد آن‌ها را به دست گیرد.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • عبور از مرزهای دانش 	<p>هنوز از قلّه‌های دانش جهان بسیار عقبیم؛ باید به قلّه‌ها دست‌یابیم. باید از مرزهای کنونی دانش در مهم‌ترین رشته‌ها عبور کنیم.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • اقتصاد نفتی، اقتصاد دولتی، عدم توجه به توان و ظرفیت داخلی 	<p>اقتصاد یک نقطه‌ی کلیدی تعیین‌کننده است. مهم‌ترین عیوب، وابستگی اقتصاد به نفت، دولتی بودن بخش‌هایی از اقتصاد که در حیطه‌ی وظایف دولت نیست، نگاه به خارج و نه به توان و ظرفیت داخلی</p>
<ul style="list-style-type: none"> • سیاست‌های اقتصاد مقاومتی 	<p>راه‌حل مشکلات، سیاست‌های اقتصاد مقاومتی است که باید برنامه‌های اجرایی برای همه‌ی بخش‌های آن تهیه و با قدرت و نشاط کاری و احساس مسئولیت، در دولت‌ها پیگیری و اقدام شود.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • اقتصاد درون‌زا، اقتصاد دانش‌بنیان، استفاده از ظرفیت‌ها 	<p>درون‌زایی اقتصاد کشور، مولد شدن و دانش‌بنیان شدن آن، مردمی کردن اقتصاد و تصدّی‌گری نکردن دولت، برون‌گرایی با استفاده از ظرفیت‌ها بخش‌های مهم این راه‌حل‌ها است.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • کسب ثروت 	<p>در جمهوری اسلامی کسب ثروت نه‌تنها جرم نیست که مورد تشویق نیز هست.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • عزت ملی، روابط خارجی، مرزبندی با دشمن 	<p>عزت ملی، روابط خارجی، مرزبندی با دشمن: این هر سه، شاخه‌هایی از اصل «عزت، حکمت، و مصلحت» در روابط بین‌المللی‌اند.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • نهضت بیداری اسلامی، شکست سیاست‌های آمریکا در منطقه‌ی غرب آسیا، زمین‌گیر شدن همکاران خائن آن‌ها در منطقه، گسترش حضور قدرتمندانه‌ی سیاسی جمهوری اسلامی در غرب آسیا 	<p>صحنه‌ی جهانی، امروز شاهد پدیده‌هایی است که تحقق یافته یا در آستانه‌ی ظهورند: تحرّک جدید نهضت بیداری اسلامی بر اساس الگوی مقاومت در برابر سلطه‌ی آمریکا و صهیونیسم؛ شکست سیاست‌های آمریکا در منطقه‌ی غرب آسیا و زمین‌گیر شدن همکاران خائن آن‌ها در منطقه؛ گسترش حضور قدرتمندانه‌ی سیاسی جمهوری اسلامی در غرب آسیا و بازتاب وسیع آن در سراسر جهان سلطه.</p>

تحلیل بخش کمی تحقیق

در این بخش ۵۰ نفر از خبرگان دانشگاهی که با سازمان‌های دریایی در ارتباط بودند؛ به سؤالات پرسشنامه‌ای که بر مبنای یافته‌های بخش کیفی و با محوریت بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی بودند؛ به ارزش‌گذاری کمی شاخص‌های استخراجی که در قالب پرسشنامه ۲۱ سئولی بوده، پرداختند.

جدول (۸) جامعه آماری بخش کمی پژوهش

جامعه	سازمان	مسئولیت	حجم جامعه
دانشگاه علوم دریایی امام خمینی(ره)	دانشکده ناوبری	اساتید دانشکده	۷
	دانشکده مدیریت و کمیسر دریایی	اساتید دانشکده	۶
	دانشکده مهندسی دریا	اساتید دانشکده	۶
	دانشکده تفنگدار دریایی	اساتید دانشکده	۵
	دانشکده مهندسی برق	اساتید دانشکده	۵
ستاد نداجا	ستاد نداجا	افسران ارشد نداجا	۱۱
سازمان بنادر و دریانوردی	سازمان بنادر و دریانوردی نوشهر	کارشناسان سازمان بنادر	۱۰
مجموع			۵۰

سؤالات پرسشنامه ۲۱ سئولی، بعد از تأیید روایی و پایایی آن در بین جامعه آماری توزیع گردید. ارزش‌گذاری این سؤالات از نظر جامعه آماری برابر جدول شماره ۳ است.

جدول (۹) ارزش‌گذاری سؤالات پژوهش

میزان مطلوبیت	مقدار میانگین	خیلی زیاد		زیاد		تا حدودی		کم		خیلی کم		سؤال
		درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
مطلوب	۴,۷۶	۷۷,۲	۹۸	۹,۴	۱۲	۶,۳	۸	۰	۰	۰	۰	۱
مطلوب	۴,۷۶	۷۱	۹۱	۱۶,۵	۲۱	۴,۷	۶	۰	۰	۰	۰	۲
مطلوب	۳,۷۵	۴۵,۷	۵۸	۵,۵	۷	۱۷,۳	۲۲	۲۲	۲۸	۲۴	۳	۳
مطلوب	۳,۷۶	۳۵,۴	۴۵	۱۷,۳	۲۲	۲۴,۴	۳۱	۴,۲	۱۸	۱,۶	۲	۴
مطلوب	۳,۷۷	۳۸,۶	۴۹	۱۷,۳	۲۲	۱۸,۹	۲۴	۱۳,۴	۱۷	۴,۷	۶	۵
مطلوب	۳,۵۸	۴۴,۹	۵۷	۸,۷	۱۱	۹,۴	۱۲	۱۵,۷	۲۰	۱۴,۲	۱۸	۶
مطلوب	۴,۰۵	۵۸,۳	۷۴	۴,۷	۶	۱۰,۲	۱۳	۱۶,۵	۲۱	۳,۱	۴	۷
مطلوب	۳,۱۰	۱۱	۱۴	۲۱,۳	۲۷	۳۲,۳	۴۱	۲۲,۸	۲۹	۵,۵	۷	۸
مطلوب	۴,۵۲	۷۲,۴	۹۲	۵,۵	۷	۷,۹	۱۰	۵,۵	۷	۱,۶	۲	۹
مطلوب	۳,۵۱	۳۵,۴	۴۵	۱۱,۸	۱۵	۱۸,۹	۲۴	۱۸,۹	۲۴	۷,۹	۱۰	۱۰
نسبتاً مطلوب	۲,۸۱	۸,۷	۱۱	۱۳,۴	۱۷	۲۸,۳	۳۶	۳۷	۴۷	۵,۵	۷	۱۱
مطلوب	۳,۰۰	۱۱	۱۴	۱۹,۷	۲۵	۲۷,۶	۳۵	۲۸,۳	۳۶	۶,۳	۸	۱۲
مطلوب	۴,۱۳	۶۱,۴	۷۸	۴,۷	۶	۱۱	۱۴	۹,۴	۱۲	۶,۳	۸	۱۳
مطلوب	۳,۰۵	۲۶,۸	۳۴	۸,۷	۱۱	۱۵	۱۹	۲۸,۳	۳۶	۱۴,۲	۱۸	۱۴
نسبتاً مطلوب	۲,۷۵	۶,۳	۸	۱۳,۴	۱۷	۳۳,۹	۴۳	۲۹,۹	۳۸	۹,۴	۱۲	۱۵
مطلوب	۳,۳۶	۲۴,۴	۳۱	۱۷,۳	۲۲	۲۲,۸	۲۹	۲۴,۴	۳۱	۳,۹	۵	۱۶
مطلوب	۳,۲۲	۲۴,۴	۳۱	۱۳,۴	۱۷	۲۲	۲۸	۲۵,۲	۳۲	۷,۹	۱۰	۱۷
مطلوب	۳,۳۶	۲۴,۴	۳۱	۱۷,۳	۲۲	۲۵,۲	۳۲	۱۹,۷	۲۵	۶,۳	۸	۱۸
مطلوب	۴,۶۹	۸۱,۱	۱۰۳	۳,۹	۵	۱,۶	۲	۳,۹	۵	۲,۴	۳	۱۹
مطلوب	۳,۶۲	۳۷,۸	۴۸	۱۲,۶	۱۶	۱۸,۱	۲۳	۱۸,۹	۲۴	۵,۵	۷	۲۰
مطلوب	۴,۰۰	۵۱	۶۶	۹,۴	۱۲	۱۲,۶	۱۶	۱۷,۳	۲۲	۱,۶	۲	۲۱

جدول (۱۰) ارزش‌گذاری شاخص‌های تمدن دریایی با محوریت بیانات گام دوم انقلاب اسلامی

رتبه‌بندی	ارزش‌گذاری	سؤالات
۱	۴,۷۶	تمدن‌سازی در بیانیه دوم انقلاب یک کلیدواژه بسیار مهمی بوده که دریا می‌تواند نقش اساسی در این تمدن سازی داشته باشد. تمدن دریایی بستر ساز تمدن سازی گام دوم انقلاب است.
۲	۴,۷۶	در نظریه تمدن دریایی، ما نیاز به پیاده‌سازی فناوری‌های نرم مطابق با گام دوم انقلاب هستیم؛ فناوری‌های نرم همانند اخلاق، عدالت، معنویت می‌تواند در تمدن دریایی مصداق عملی داشته باشد.
۱۰	۳,۷۵	دریا و دریانوردی می‌تواند علاوه بر ترویج ایدئولوژی جمهوری اسلامی از نظریه نظام انقلابی تا ابد دفاع نماید.
۳	۴,۶۹	با پیاده‌سازی تمدن دریایی؛ ایجاد تمدن نوین اسلامی با محوریت ایران تسهیل خواهد شد؛ به عبارتی تمدن دریایی ایران آغازکننده تمدن نوین اسلامی است.
۶	۴,۰۵	ایجاد تمدن دریایی در همه ابعاد آن نیازمند مدیریت جهادی و تکیه بر اصل "ما می-توانیم" است.
۱۶	۳,۲۲	برای اجرای نظریه تمدن دریایی در کشور دریایی ایران، نیازمند اراده ملی، توجه ویژه مسئولین و خواست همگانی جامعه است.
۱۲	۳,۵۸	تمدن دریایی در راستای تمدن سازی گام دوم انقلاب نیازمند دانایی و توانایی دریامحور است.
۸	۳,۷۷	توسعه پایدار دریامحور، کشور را از اقتصاد دولتی نجات خواهد داد و با سرمایه‌گذاری در اقتصاد دریا محور، چاه‌های نفت پلمپ خواهد گردید.
۱۳	۳,۵۱	اقتصاد دریا هم یک اقتصاد درون‌زا و مولد بوده و هم توانایی برون‌زایی در آن زیاد است؛ به عبارتی دوسوتوانی در اقتصاد دریا وجود دارد.
۱۸	۳,۰۵	دریا ظرفیت‌های عظیم برای کسب ثروت جامعه ایران دارد.
۵	۴,۱۳	صدور انقلاب اسلامی می‌تواند از طریق دریا باشد. با سرمایه‌گذاری در دریا، دریانوردی و تمدن دریایی؛ می‌توان نقشه‌های قدرت‌های فرامنطقه‌ای در غرب آسیا را با شکست مواجه کرد.
۴	۴,۵۲	ظرفیت‌های دریایی کشور، حقیقتاً مورد غفلت هم مسئولین و هم مردم واقع شده است. بسیاری از مردم جامعه ایران از ظرفیت‌های دریا آگاهی ندارند.
۹	۳,۷۶	در دانشگاه‌ها و مؤسسات دریایی کشور، جوانان مستعدی در حال تحصیل هستند؛ محققان خوبی در سطح علوم دریایی کشور بوده که می‌توانند در پیاده‌سازی تمدن دریایی نقش اساسی ایفا نمایند.
۷	۴,۰۰	همچنان که در بیانیه گام دوم انقلاب اشاره شده، از ظرفیت‌های سواحل طولانی ایران استفاده نشده است. پیاده‌سازی تمدن دریایی ارتباط تنگاتنگی با استفاده از ظرفیت‌های سواحل ایران دارد.
۱۷	۳,۱۰	در تمدن دریایی و با هدف تمدن سازی نوین اسلامی، تأکید بر استفاده از ظرفیت‌های دریایی کشور و اقتصاد دریامحور است.

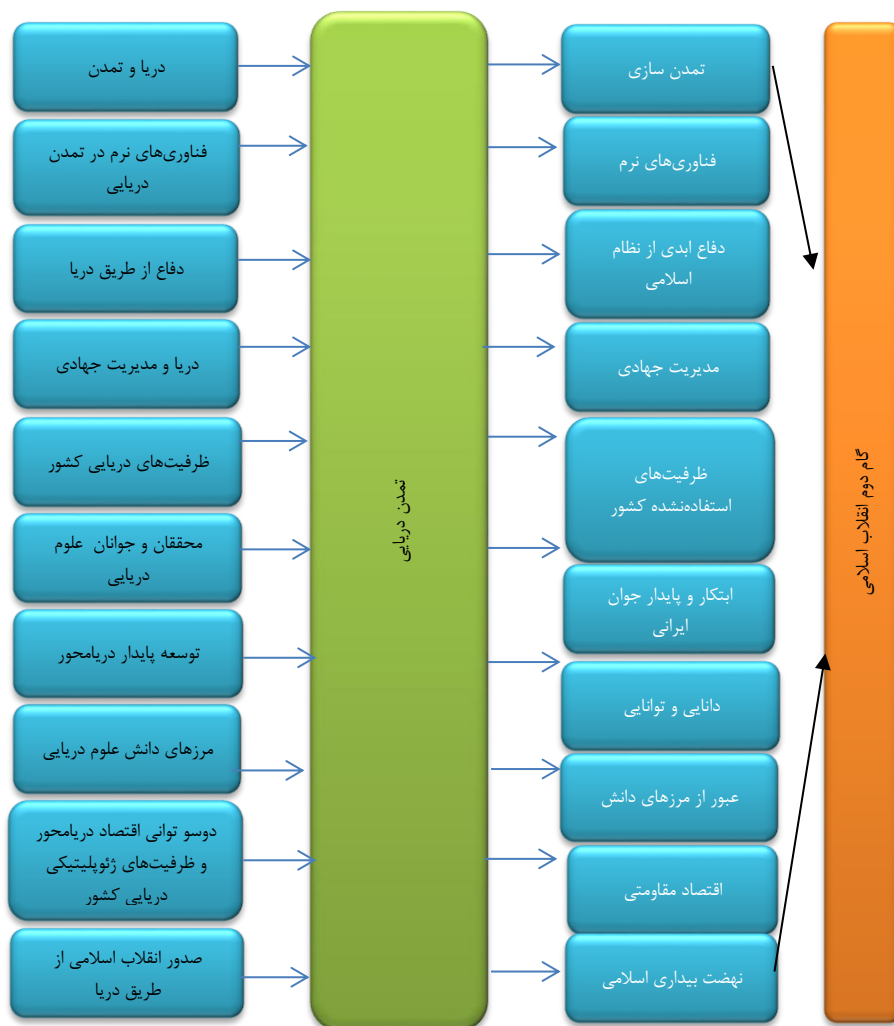
۱۱	۳,۶۲	ظرفیت‌های دریایی ایران می‌تواند زمینه‌ساز تمدن نوین اسلامی شود؛ یک باور و نگاه خوش‌بینانه و متکی به واقعیت است.
۱۵	۳,۳۶	نیاز به ابتکارات جوان ایرانی در حوزه علوم و فناوری دریایی بوده؛ تمدن دریایی نیازمند ابتکار جوان ایرانی در محیط دریا و ظرفیت‌های دریایی است.
۲۰	۲,۸۱	یکی از پیچیده‌ترین علوم که نیازمند عبور از مرزهای آن هستیم، علوم و فناوری دریایی است؛ عبور از مرزهای دانش و فناوری دریایی یکی از ابعاد مهم تمدن دریایی است.
۱۹	۳,۰۰	با توجه به گستردگی اقتصاد دریامحور در ایران، قابلیت‌های لازم برای اجرای سیاست‌های اقتصاد مقاومتی را دارد.
۲۱	۲,۷۵	ایران ظرفیت‌های ژئوپلیتیکی دریایی زیادی دارد.
۱۴	۳,۲۶	دریا و دریانوردی و تمدن دریایی می‌تواند نماد اصل عزت، حکمت و مصلحت باشد.

مطابق با نتایج جدول ۹ و ۱۰؛ جامعه آماری تحقیق بیشترین ارزشگذاری برای شاخص تمدن دریایی در راستای تمدن‌سازی گام دوم انقلاب اسلامی مربوط به وجود بسترهای لازم در دریا به‌منظور پیاده‌سازی تمدن دریایی بوده که در نتیجه آن تمدن‌سازی گام دوم انقلاب اسلامی نیز اتفاق خواهد افتاد. دریا ظرفیت‌های نظامی، سیاسی، اقتصادی، علم و فناوری، اجتماعی و فرهنگی لازم را برای ایجاد تمدن نوین اسلامی دارد؛ کما اینکه ارزش‌گذاری شاخص دوم مربوط به فناوری‌های نرم بوده که همانند شاخص اول با امتیاز (۴,۷۶) است؛ فناوری‌های نرم که تأکید بر اخلاق، معنویت و عدالت داشته به دریا نیز نگاه اخلاق‌مدارانه داشته و حس استعماری در دریا را نقد نموده که نیاز بوده جامعه دریایی کشور به اهمیت فناوری‌های نرم اجتماعی، سیاسی، نظامی و سلامت توجه نمایند. البته فناوری‌های نرم در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت نیز مورد تأکید مقام معظم رهبری بوده است.

در رتبه‌بندی بعدی، مغفول ماندن ظرفیت‌های دریایی (امتیاز: ۴,۵۲) بیان شده که این ظرفیت‌ها در متن بیانیه گام دوم نیز توسط مقام معظم رهبری بیان شده است؛ در متن بیانیه گام دوم اشاره شده که یکی از ظرفیت‌هایی که در چهل سال اول انقلاب مورد غفلت واقع شده، سواحل طولانی کشور بوده که از آن استفاده نشده است. به‌منظور عملیاتی نمودن نظریه تمدن دریایی؛ استفاده از این ظرفیت‌ها بسیار مهم بوده که نقش اثرگذاری در توسعه فرهنگ دریایی و اقتصاد کشور خواهد داشت.

در رتبه‌بندی پنجم و ششم اشاره به صدور انقلاب اسلامی از راه دریا (امتیاز: ۴,۱۳) و همچنین مدیریت جهادی (امتیاز: ۴,۰۶) در کار دریا داشته است. محیط دریایی و مشاغل دریایی نیازمند

کار جهادی هستند؛ اگر به دنبال صدور انقلاب اسلامی از طریق دریا داشته و همچنین خواهان تمدن نوین اسلامی از مسیر تمدن دریایی هستیم باید اصل ما می‌توانیم را عملیاتی نماییم. با توجه به گزاره‌های موجود در جدول (۱) و در نظر گرفتن ارزش کمی متغیرهای مورد تأکید در متن بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی و همچنین متغیرهای موجود در گزاره‌های کلامی مصاحبه‌شوندگان و خبرگان علوم دریایی که میانگین امتیاز آنان بالاتر ۲/۵ بوده که نشان‌دهنده ارتباط بین تمدن دریایی و تمدن سازی در گام دوم انقلاب است. این متغیرها به شرح شکل (۱) است:

شکل (۲) تمدن دریایی بستر ساز تمدن نوین اسلامی در گام دوم انقلاب

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که دریا ظرفیت تمدن‌سازی در راستای گام دوم انقلاب اسلامی را دارد؛ اگرچه برخی با استناد به نظریه قدرت دریایی آلفرد ماهان به اهمیت دریاها تأکید دارند، اما این نظریه باعث نفوذ و رویکرد سلطه‌گرایانه و استعماری غربی‌ها بر مشرق زمین از طریق دریا و دریانوردی است؛ دریا برای بشریت به‌عنوان یک نعمت الهی برای زندگی است؛ و همچنین یک مؤلفه برتر برای حکمرانی؛ بنابراین در راستای ایجاد تمدن‌سازی گام دوم انقلاب اسلامی، نگاه اخلاق‌مدارانه و صلح‌طلبانه به دریا که با عنوان فناوری‌های نرم شناخته شده و در بیانیه گام دوم نیز بر فناوری‌های نرم با عناوینی همانند اخلاق، معنویت، عدالت اشاره شده؛ همراه با استفاده از ظرفیت‌های دریایی کشور می‌توان زمینه‌ساز ایجاد تمدن نوین را به نگاه سلطه‌گرایانه از طریق دریا که نتیجه تفکرات آلفرد ماهان بوده ترجیح داده و ضمن پذیرفتن نکات مثبت نظریه قدرت دریایی؛ نظریه تمدن دریایی را مطرح نموده و با اجرای سیاست‌های دریامحور در گام دوم انقلاب تمدن نوین اسلامی را ایجاد کرد. همچنان که در طول تاریخ، سواحل همواره دارای ارزش و اهمیت خاصی بوده و محل رشد و شکوفایی تمدن‌ها و مبدأ و مقصد سفرهای بحری بوده و رویکرد گسترده جهان‌نو به ساحل و چیرگی نسبی اقتصاد دریاپایه به اقتصاد خشکی‌پایه بوده است. به عبارتی تمدن دریایی بر شهرهای ساحلی استوار است. کشوری که فاقد شهرهای دریایی توسعه‌یافته باشد را نمی‌تواند تمدن دریایی داشته باشد. تا زمانی که تمدن دریایی در کنار سواحل شکل نگیرد، چرخه‌های قابلیت‌سازی که منبع دریا را به تمدن تبدیل کنند ظهور نخواهد کرد، شهرهای ساحلی محمل و مظهر تمدن دریایی هستند.

بر اساس نتایج تحقیق بین بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی با نظریه تمدن دریایی ارتباط وجود دارد، سرنوشت کشور ایران، با دریا گره خورده، بخش اعظم منافع ملی و منابع ملی در دریا قرار دارد و یا از طریق دریا تأمین می‌شود و درعین‌حال بزرگ‌ترین تهدیدهای منابع، منافع و امنیت ملی نیز از طریق دریاها اعمال می‌شود. وجود منابع سرشار نفت و گاز و سایر مواد معدنی در آب‌های سرزمینی و فلات قاره ایران، وجود بیش از ۳ هزار کیلومتر مرز آبی، انجام بیش از ۹۰ درصد تجارت جهانی ایران از طریق دریا، قرار گرفتن در قسمت شمال خلیج فارس، تنگه هرمز و دریای عمان و مجاورت با دریای خزر بیش‌ازپیش، اهمیت داشتن تمدن دریایی ایران بیش از پیش ضروری می‌نمایند. با توجه به اهمیت موضوع در این پژوهش شاخص‌های تمدن دریایی توسط خبرگان نمونه آماری مشخص شدند و در ادامه ضمن تحلیل محتوای بیانیه گام دوم

انقلاب اسلامی؛ مؤلفه‌هایی که در ارتباط با دریا و ظرفیت‌های آن و همچنین تمدن دریایی بودند شناسایی شدند.

با در نظر گرفتن تحلیل نظرات خبرگان، شاخص‌های تمدن دریایی که می‌توانند در تمدن سازی گام دوم انقلاب اسلامی اثرگذار باشند، را به شرح ذیل می‌باشند:

- توجه ویژه فناوری‌های نرم در تمدن دریایی.
- اعتقاد به مدیریت جهادی در فعالیتهای دریایی و سواحل کشور.
- استفاده از ظرفیتهای دریایی کشور
- رویکرد دریامحوری در برنامه‌های توسعه کشور با عنوان توسعه پایدار دریامحور
- سرمایه‌گذاری در اقتصاد دریا به جهت ویژگی دو سوتوانی آن.
- اهمیت قائل شدن بر ظرفیتهای ژئوپلیتیکی جمهوری اسلامی ایران.
- حمایت از ظرفیتهای دیپلماسی دریایی به‌منظور صدور انقلاب اسلامی در راستای بیانیه گام دوم.

پیشنهاد

پیشنهاد اصلی محقق در راستای تمدن سازی گام دوم انقلاب اسلامی، ایجاد وزارت دریاداری در راستای احیا تمدن دریایی و یا به عبارتی پیاده‌سازی تمدن دریایی در ایران است؛ متأسفانه در حال حاضر دریا متولی خاصی نداشته و بین وزارتخانه‌های مختلفی تقسیم شده است. ایران در تعاریف مصطلح علوم دریایی، یک کشوری بحری بوده که نیازمند تمدن دریایی است.

منابع

- امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی). (۱۳۸۶). *بیانات در دیدار فرماندهان نیروی دریایی ارتش در تاریخ ۸۶/۹/۹*. <http://farsi.khamenei.ir>
- امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی). (۱۳۸۸). *بیانات در مراسم الحاق ناوشکن جماران در منطقه یکم نیروی دریایی ارتش در تاریخ ۱۳۸۸/۱۱/۳۰*. <http://farsi.khamenei.ir>
- الهی، همایون. (۱۳۸۴). *خلیج فارس و مسائل آن*، چاپ هشتم، تهران: نشر قومس.
- امامی، محمدرضا. (۱۳۸۹). *احداث بنادر خشک: مزایا و معایب یک تصمیم، ماهنامه علمی و تحقیقاتی بندر و دریا*، ۲۵: ۱۳-۲.
- سند راهبردی توسعه آموزش عالی در حوزه علوم و فنون دریایی و اقیانوسی. (۱۳۹۲). *معاونت آموزشی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری*.

- سیاری، حبیب‌الله؛ طحانی، غلامرضا. (۱۳۹۴). *راهبردها و قدرت دریایی*، تهران: انتشارات دفتر پژوهش‌های نظری و مطالعات راهبردی نداجا.
- جان احمدی، فاطمه (۱۳۸۶). *تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی*، تهران: نشر معارف.
- طحانی، غلامرضا. (۱۳۸۸). کاربرد قدرت دریایی، *فصلنامه علوم و فنون نظامی*، ۶ (۱۴): ۷۴-۵۷.
- عالی پور، علیرضا. (۱۳۹۹). مدل فناوری‌های نرم در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، *فصلنامه پیشرفت ایرانی - اسلامی*، ۶ (۱۲): ۳۸-۶۴.
- عالی پور، علیرضا؛ حکیمی، خرداد. (۱۳۹۳). *نگرشی نوین به تربیت و آموزش در دانشگاه علوم دریایی*، نوشهر: انتشارات دانشگاه علوم دریایی امام خمینی (ره).
- عالی پور، علیرضا. (۱۳۹۷). ارائه نظریه تمدن دریایی به جای قدرت دریایی، بیستمین همایش صنایع دریایی، تهران.
- عزتی، عزت‌الله. (۱۳۸۲). *ژئوپلیتیک در قرن بیست و یکم*، تهران: سمت
- کوچکی، سجاد. (۱۳۹۸). چگونگی همکاری‌های نظامی جمهوری اسلامی ایران با کشورهای همسایه دریای خزر در تأمین امنیت خطوط کشتیرانی، *فصلنامه علوم و فنون نظامی*، ۱۵ (۴۹): ۲۷-۵.
- کریمی، فرزاد؛ حکیمی، خرداد. (۱۳۹۵). ارائه راهبردهای توسعه دیپلماسی علوم و فنون دریایی، دومین همایش ملی فناوری‌های نوین دریایی، نوشهر.
- کریمی پور، یدالله، حیدری، محمد، ژئوپلیتیک کرانه‌های دریایی ایران از دیدگاه مدیریت یکپارچه مناطق ساحلی، دانشگاه تربیت‌معلم، ۱۳۸۸.
- گرجی، اطهر. (۱۳۹۴). ظرفیت تمدن‌سازی گفتمان انقلاب اسلامی، چهارمین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت؛ پیشرفت ایران؛ گذشته، حال، آینده
- محمودی، مهرداد. (۱۳۸۹). جهانی‌سازی و سیادت دریایی، فراقدرت قاره‌ای، *مجله پیام دریا*، شماره ۱۹۷.
- ولایتی، علی‌اکبر. (۱۳۸۷). *پویایی فرهنگ و تمدن اسلام و ایران*، تهران: انتشارات وزارت امور خارجه.
- ویل دورانت. (۱۳۸۷). *تاریخ تمدن*، ترجمه احمد ابطحی، چاپ اول، تهران: سازمان انتشارات انقلاب اسلامی.